

L'educació sentimental - Gustave Flaubert

Des de fa dècades, la societat literària es divideix en els partidaris de Tolstoi i els de Dostoievski. Entre els lectors de Flaubert, al seu torn, rivalitzen els qui prefereixen *L'educació sentimental* i els que es decanten per *Madame Bovary*. Personalment, m'incloc entre aquests darrers. Pocs llibres són capaços d'enlluernar per la suma d'experiència que destil·len i alhora per la joia de la celebració formal. Hi he tornat sovint, tant per repassar els fatídics avatars sentimentals d'Emma com per rellegir uns capítols determinats: el contrapunt vertiginós dels comicis agrícoles, la lectura que fa Rodolphe Boulanger de la carta que li envia la seva amant, l'operació quirúrgica practicada a Hippolyte, la passejada amb carruatge a tota brida que fan Emma i Léon...

Alguns estilemes de Flaubert es mantenen en totes dues novel·les. Un és l'ús magistral de les descripcions d'accions repetides a còpia de pretèrits imperfects que enllacen observacions melodioses i detallades. Un altre és la transcripció convincent de canvis sobtats d'estats d'ànim, que en mans d'un altre escriptor resultarien foscos o incomprendibles. Afegim-hi la intercalació de brevíssims comentaris omniscients que, en la mesura que ens permeten endinsar en la ment de personatges secundaris, ens fan adonar de les limitacions del protagonista. A diferència de *Madame Bovary*, en aquesta novel·la Flaubert assaja unes transicions perfectament contemporànies entre les diferents escenes: sovint els personatges canvien d'espai -de vegades amb salts temporals inclosos- sense que el narrador n'informi el lector de manera explícita. Des d'aquest punt de vista, *L'educació sentimental* resulta un llibre més el·líptic i, doncs, més àgil.

No oblidem que l'acció transcorre gairebé íntegrament a París. I no pas en un París apacible, sinó el de mitjan segle XIX que va viure episodis revolucionaris, aldarulls, càrregues i canvis de govern sense que es produïssin transformacions apreciables en els costums galants de les classes ocioses. Així, si *Madame Bovary* transcriu l'apacible vida rural de Normandia, *L'educació sentimental* aborda unes dècades particularment convulses en la que llavors era la capital del món, on -com escriu Flaubert- "les emanacions intel·lectuals es barrejaven amb els efluvis amorosos". Si Emma Bovary actua impulsada pel tedi, el que esperona Frédéric Moreau és la mobilitat afectiva, econòmica i social que s'aprecia en les ciutats pròsperes.

El *tour de force* de Flaubert consisteix a enllaçar el pla sentimental i l'econòmic tot mantenint el teló de fons dels conats de revolució social. La vintena de personatges

que es relaciona al llarg del llibre manté una complicada xarxa d'interessos que evoluciona en paral·lel. Així, una escena d'alcova por propiciar l'ascensió cap a un càrrec polític, que el canvi de govern propiciat per una manifestació sagnant acaba impedit. O bé la sospita d'una aventura galant pot fer fracassar un negoci rodó, que finalment es produeix a causa de la substitució exemplar del prefecte. Flaubert no renuncia a excel·lir en cap escena: de duel d'honor, de subhasta infame, d'escaramusses al carrer o d'assemblea de republicans. Com a *Madame Bovary*, l'economia té una importància catalítica. Assistim a un ball de lletres i pagarés, testaments i hipoteques, orquestrat per activíssims notaris, subhastadors i algutzirs, que fa evolucionar la trama en el moment adequat.

El centre de l'acció és Frédéric Moreau. El seu amor més persistent pren forma d'una dona casada, el marit de la qual esdevé el seu confident. En aquesta relació, el marit hi aporta amics i amants, així com Frédéric hi afegeix les seves pròpies relacions: pintors, mestres, advocats, periodistes. Al llarg dels capítols, s'estableixen tota mena de figures geomètriques –el triangle en seria la versió més senzilla–, fins a formar una xarxa que cobreix tot l'espectre social i polític: des dels vescomtes fins a les obreres de fàbrica, des dels legitimistes fins als vells seguidors de Robespierre. La radiografia moral, doncs, és practicada sense oblidar el fris politicsocial. Frédéric Moreau, però, considera l'amor per damunt de la resta: fins i tot en els dies de barricades, veu la societat tan sols com l'escenari on es desenvolupen les seves pròpies passions. Quan el retrata, Flaubert es mostra com un romàntic disfressat de realista: l'ermità de Croisset interessant-se per la candidesa.

Resulta temptador buscar paral·lelismes entre aquella època i l'actualitat: l'oscil·lació juvenil entre la puresa i la concupiscència, la barreja indestriable entre angoixa i plaer, els dubtes entre l'amor reposat i la passió fugaç, el pas de la il·lusió a la decepció, de l'abnegació al convencionalisme. Tant pel que fa a l'afecte com a la política, el pas dels anys tendeixen a sedimentar les ambicions, a consolidar el cinisme o, si més no, el conservadorisme. En aquest sentit, *L'educació sentimental* conté perles d'autoconeixement, és a dir, d'autoajuda (en el millor sentit: ¿no són les grans obres literàries els millors llibres d'autoajuda?), servides amb *le mot juste*: “L'acció, per a alguns homes, és més impracticable com més fort és el desig. La desconfiança en ells mateixos els entorpeix, el temor de desagradar els espanta; a més, els afectes profunds s'assemblen a les dones honrades; tenen por de ser descoberts, i es passen la vida amb

els ulls baixos”. Mig segle després, Edith Wharton tractaria aquest mateix tema a *L’edat de la innocència*.

El 1857, *Madame Bovary* va ser un èxit de crítica i de públic, i va obtenir publicitat de l’escàndol. Flaubert va acabar detestant aquella obra, que va fer ombra a la resta de la seva producció, en especial a *L’educació sentimental*, publicada el 1869, i que ell considerava un *chef-d’oeuvre* però que va ser rebuda amb la pitjor combinació d’hostilitat i indiferència. Sens dubte, és una obra d’art teixida amb material de primera mà (els erudits coneixen totes les Madames Arnoux i les Mademoiselles Rosanettes que van poblar la vida de l’autor), i de les seves obres resulta probablement la que aprofundeix amb més paciència i resolució en la radiografia sentimental, però no supera –al meu parer- la seva obra més coneguda.

Tancat al seu estudi, reescrivint cada frase minuciosament, comunicant-se per correspondència amb la resta del món, Gustave Flaubert instaura la religió de la literatura. *L’educació sentimental* forma part del panteó, però no ocupa el lloc principal.